

**ФУНКЦЫЯНАЛЬНА-СТЫЛІСТЫЧНЫЯ ЛАКУНАРНЫЯ
АДЗІНКІ Ў РАМАНЕ ІВАНА МЕЛЕЖА “ЛЮДЗІ НА БАЛОЦЕ”
І АСАБЛІВАСЦІ ІХ ЭЛІМІНАЦЫІ Ў ПЕРАКЛАДЗЕ
НА НЯМЕЦКУЮ МОВУ**

Старасціна Ганна Міхайлаўна
старшы выкладчык кафедры тэарэтычнай і прыкладной
лінгвістыкі ўстановы адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя А.А. Куляшова”
(г. Магілёў, Беларусь)

Даследуецца функцыянальна-стылістычная лакунарнасць перакладу з беларускай на нямецкую мову на матэрыяле размоўных і рэгіянальных лексічных адзінак у мове рамана Івана Мележа “Людзі на балоце” і іх карэлятаў у нямецкай мове.

З’ява лакунарнасці апісваецца ў працах Г. В. Быкавай, І. А. Стэрніна, В. Л. Мураўёва, І. Р. Шкрабы, І. С. Роўды і інш., у якіх раскрываецца сутнасць гэтай катэгорыі, аднак не вырашаецца праблема вызначэння паняцця “лакуна”, не падаецца іх класіфікацыя [7; 8; 9]. Мы лічым мэтазгодным вылучаць у якасці галоўных кампанентаў названай катэгорыі **лакунарныя адзінкі** і **лакуны** (як іх нулявыя карэляты) [1, с. 22]. Лакунарныя адзінкі, як нацыянальна спецыфічныя элементы культуры, не маюць раўназначнага адпаведніка ў суадноснай мове і фіксуюць тое, што важна для носьбітаў адной мовы і не адзначаецца іншымі. У сувязі з гэтым лакунарныя адзінкі і лакуны магчыма вылучыць толькі ў межах дадзенай пары моў. “Колькасць лакун і структура іх запаўняльнікаў будзе залежыць ад таго, якія канкрэтна мовы параўноўваюцца” [2, с. 34].

Беларускія размоўныя лексічныя адзінкі даволі часта з’яўляюцца лакунарнымі адносна нямецкай мовы, паколькі акрамя сігніфікатыўна-дэнататыўнага кампанента лексічнага значэння змяшчаюць у сваім складзе яшчэ і стылістычны макракампанент канатацыі [4; 5]. Адсутнасць у нямецкай мове пастаяннага раўназначнага эквівалента беларускамоўнай размоўнай лексемы не азначае, што яе значэнне не можа быць перададзена пры перакладзе [10]. Супастаўленне размоўных адзінак у рамане і іх адпаведнікаў у перакладзе на нямецкую мову паказаў, што карэлятамі функцыянальна-стылістычных лакунарных адзінак могуць быць наступныя сродкі.

1. Стылістычна нейтральнае слова: *Прыпрэішы першы – кінецца ўсім, што баішся, пасмялеюць; апошні прыпаўзеіш – каб позна не было // Kommst du als erster, denken sie, du hast Angst, und werden übermütig, und kommst du zuletzt, kann es zu spät sein.* Параўн.: бел. паўзці (разм. ‘ісці, перамяшчацца вельмі павольна’) – ням. *kommen* (‘прыходзіць’).

Лакуна можа запаўняцца лексічнай адзінкай, якая адносіцца да іншай часціны мовы: – *Тут са сваім няўпраўка... // Ich komme schon mit meinem eigenen Kram nicht zurecht, und nun noch das.* Параўн.: бел. няўпраўка (разм. ‘немагчымасць выканаць, зрабіць усё, што патрэбна’) – ням. *nicht zurechtkommen* (‘не паспеець, не спраўляцца’). Назоўніку ў арыгінале адпавядае дзеяслоў у перакладзе.

2. Свабоднае стылістычна нейтральнае словаспалучэнне: *Паставіў некалькі вешак, пралажыў канаўкі, загадаўшы, што такія канаўкі рабіў летась, калі паказваў, як капаць акопы // Er stellte einige Markierstöcke auf, grub Abzugsrinnen, dabei fiel ihm ein, daß er im vergangenen Jahr ähnliche Arbeiten gemacht hatte, als er Neulingen erklären mußte, wie man Schützengräben aushebt.* Параўн.: бел. летась (разм. ‘у мінулым годзе’) – ням. *im vergangenen Jahr* (‘у мінулым годзе’).

3. Стылістычна нейтральны фразеалагізм: – *Самы час. Бярсыя, не валаводзься попусту. // “Der richtige Zeitpunkt. Schieb’s nicht auf die lange Bank”.* Параўн.: бел. валаводзіцца (разм. ‘аддаваць залішне многа ўвагі і часу каму-н., чаму-н.’) – ням. *auf die lange Bank schieben* (‘адкладваць на доўгі час’).

Такім чынам, у большасці выпадкаў (54,8 % ад агульнай колькасці) карэлятамі размоўных лакунарных адзінак беларускай мовы з’яўляюцца ў перакладзе нейтральныя лексічныя адзінкі.

Амаль ўсе дыялектныя адзінкі з’яўляюцца лакунарнымі, паколькі пры перакладзе нельга адлюстраваць іх фанетычныя, словаўтваральныя, семантычныя асаблівасці [3]. Запаўняюцца рэгіянальныя лакуны ў мове перакладу наступным чынам.

1. Стылістычна нейтральнае літаратурнае слова: *Далей на агародзе – сярод гарбузніку, градак з агурочнікам, пахучым кропам і кіяхамі – няпэўныя ў змроку абрысы груш, як вартавыя ў балахонах.* // *Zwischen den Beeten mit Kürbissen, Gurken, stark duftendem Dill und Mais sah man die vagen Umrissse der Birnbäume, die sich wie Wachposten mit Kapuzen ausnahmen.* Параўн.: бел. *кіяхі* (абл. 'кукуруза') – ням. *der Mais* ('кукуруза'). Беларускі дыялектызм перакладаецца на нямецкую мову стылістычна нейтральным словам. Перадаецца семантычнае значэнне беларускай рэгіянальнай лексемы, аднак адценне гутарковасці, уласцівае пераважнай большасці дыялектызмаў, у перакладзе не адлюстроўваецца.

2. Стылістычна маркіраванае літаратурнае слова: *Пакуль дзядзькі гаварылі з Міканорам, а жанкі растарэвалі каля прыпека, матка з Вольгай і Насцяй, а потым і з бацькам узялі кляпаціца каля стала.* // *Während sich die Männer mit Mikanor unterhielten und die Frauen auf der Ofenbank schwatzen, kümmerten sich die Mutter, Wolha und Naszja, später auch der Vater um die Bewirtung.* Параўн.: бел. *растарэваць* (абл. 'разважаць, балбатаць') – ням. *schwatzen* (разм. 'балбатаць'). Беларускі дыялектызм *растарэваць* перадаецца на нямецкую мову пры дапамозе размоўнай лексемы *schwatzen*. Такі пераклад можна лічыць стылістычна апраўданым, бо дыялектычныя словы ў большасці выпадкаў надаюць тэксту адценне гутарковасці, прастамоўя, таму іх перадача на нямецкую мову пры дапамозе размоўных лексем дазваляе дасягнуць функцыянальнай раўназначнасці лексічных адзінак у тэкстах арыгінала і перакладу.

3. Фразеалагізм: – *Відаць, што высах! Адны шчэпелы!* // *“Man sieht ja, wie du schmachtet! Bestehst nur noch aus Haut und Knochen!”*. Параўн.: бел. *шчэпелы* (абл. 'сквіцы') – ням. *nur Haut und Knochen* ('адно косць ды скура'). Пераклад беларускага дыялектызма *шчэпелы* нямецкім фразеалагізмам *nur Haut und Knochen* можна лічыць правільным, бо абедзве моўныя адзінкі маюць эмацыянальна-экспрэсіўнае адценне адмоўнай ацэнкі. У іх сэнсавай структуры прысутнічае канатацыйны элемент, які экспрэсіўна-эмацыянальна афарбоўвае прадметна-лагічнае значэнне.

4. Рэгіянальная лексема: *Глушак тхарынымі вострымі вочкамі акінуў амаль пустыя застаронкі, адзначыў на ўсякі выпадак: канчае малаціць.* // *Huschak musterte mit seinen scharfen Illtsaugen die fast leere Scheuer und stellte fest, daß Saitschyk fast alles ausgedroschen hatte.* Параўн.: бел. *застаронак* (абл. 'засек у гумне, свіране; месца ў гумне для неабмалочанай збажыны') – ням. *die Scheuer* (паўд.-ням. 'хлеў, свіран, збожжасховішча'). Выпадкі перакладу беларускіх дыялектызмаў рэгіянальнай лексэмай нямецкай мовы адзінкавыя, бо сістэмы дыялектаў беларускай і нямецкай мовы, як правіла, несумяшчальныя.

Такім чынам, часцей за ўсё запаўняльнікамі лакун, карэлюючых з рэгіянальнымі лакунарнымі адзінкамі, з'яўляюцца літаратурныя словы нямецкай мовы, якія ў большасці выпадкаў з'яўляюцца іх сэнсавымі эквівалентамі. Зразумела, што ў гэтым выпадку нельга гаварыць аб поўнай эквівалентнасці, паколькі пры тоеснасці дэнататыўных значэнняў супастаўляльных лексічных адзінак канатацыі не супадаюць. Нягледзячы на захаванне ў перакладзе семантыкі беларускіх дыялектызмаў, губляецца экспрэсіўная, стылістычная і нацыянальна-культурная своеасаблівасць арыгінальнага твора [6; 11].

Паколькі самую шматлікую групу карэлятаў беларускіх размоўных і рэгіянальных лакунарных адзінак утвараюць нейтральныя лексемы, можна сцвярджаць, што спецыфікай тэксту перакладу з'яўляецца павелічэнне агульнага аб'ёму нейтральнай лексікі ў параўнанні з тэкстам арыгінала.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Байрамова, Л. К. Лингвистические лакунарные единицы и лакуны / Л. К. Байрамова // Вестник Челябинского гос. ун-та. Вып. 58. Филология. Искусствоведение. – 2011. – № 25 (240). – С. 22–28.
2. Роўда І. С. Лексічныя лакуны беларускай мовы / І. С. Роўда // Роднае слова. – 1993. – № 10. – С. 34–38.
3. Старасціна, Г. М. Беларуская безэквівалентная лексіка і лакуны ў дачыненні да нямецкай мовы (на матэрыяле раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань») / Г. М. Старасціна // Веснік ГрДУ імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. – 2007. – № 4. – С. 22–25.
4. Старасціна, Г. М. Стылістычна маркіраваныя і мадыфікаваныя фразеалагізмы ў раманах І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» і іх пераклад на нямецкую мову / Г. М. Старасціна //

Весці БДПУ. Серыя 1. Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2007. – № 3. – С. 80–84.

5. Старасціна, Г. М. Пераклад стылістычна маркіраванай лексікі з раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» на нямецкую мову // Веснік МДУ імя А. А. Куляшова. – 2008. – № 2–3. – С. 115–121.
6. Старасціна, Г. М. Эпітэты ў раманах І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» і іх пераклад на нямецкую мову // Известия Гомельскаго гос. ун-та імя Ф. Скорины. – 2009. – № 1. – С. 70–77.
7. Старасціна, Г. М. Мастацкі пераклад: лінгвістычны аспект : дапам. / Г. М. Старасціна. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2009. – 76 с.
8. Старасціна, Г. М. Праблема перакладальнасці і эквівалентнасці ў тэорыі перакладу / Г. М. Старасціна // Актуальныя праблемы філалогіі і метадыкі выкладання філалагічных дысцыплін : зб. навук. арт. / пад. агул. рэд. А. М. Макарэвіча. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2015. – С. 264–267.
9. Старасціна, Г. М. Станаўленне лінгвістычнай тэорыі перакладу і яе адлюстраванне ў працах расійскіх і замежных даследчыкаў / Г. М. Старасціна // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте : сб. науч. ст. / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2016. – С. 203–208.
10. Старасціна, Г. М. Фразеалагізмы з кампанентам душа ў аспекце лакунарнасці (на матэрыяле рамана Івана Мележа «Людзі на балоце» і яго перакладу на нямецкую мову) / Г. М. Старасціна // Теоретические и практические предпосылки подготовки полилингвальных специалистов в вузе : материалы IV. Междунар. науч.-практ. онлайн-семинара (вебинара), Могилев, 30 марта 2018 г. / ред. совет: Л. Т. Килева [и др.]. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 87–90.
11. Старасціна, Г. М. Міжмоўныя трансфармацыі ў працэсе мастацкага перакладу (на матэрыяле раманаў «Палеская хроніка» Івана Мележа) / Г. М. Старасціна // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V : сб. науч. ст. / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 192–196.